

Martina Bečvářová

František Velíšek (1877–1914). Jak zahynul v první světové válce?

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 64 (2019), No. 3, 161–181

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/147885>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2019

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library*
<http://dml.cz>

František Velísek (1877–1914). Jak zahynul v první světové válce?

Martina Bečvářová

Abstrakt. Česká matematická komunita přežila léta první světové války na rozdíl od francouzské či italské matematické komunity bez velkých problémů, v relativním bezpečí a bez velkých personálních ztrát. Jediným českým vysokoškolským profesorem matematiky, který zahynul v přímých bojích, byl František Velísek (1877–1914). Kolem jeho smrti se vytvořila dojemná legenda. Na základě archivních materiálů se pokusíme přiblížit jeho zajímavé životní osudy a nepříliš rozsáhlé dílo.

Velískovo dětství

František Velísek se narodil dne 12. září 1877 v Sazovicích na Moravě, v malé vesnici mezi Hostýnem a Velehradem (dnes okres Zlín), v domě č. 70.¹ Pocházel z moravské katolické zemědělské rodiny, která po několik generací na tomto místě hospodařila.

Jeho otcem byl domkář Jan Velísek (1836–1921), jeho matkou Veronika, rozená Velísková (1844–1911).² Rodiče uzavřeli sňatek dne 26. ledna 1869. Nejprve žili v Sazovicích č. 21, potom v Sazovicích č. 70. Poznamenejme, že byli blízcí příbuzní, proto k uzavření manželství potřebovali dispens od nejvyššího ordinariátu v Olomouci, který získali dne 11. listopadu 1868.³ V manželství se narodilo osm dětí – František (1869–1869), Josef (1871–1874), Mariana (1873–?), Josef (1875–1944), František (1877–1914), Ignác (1879–?), Jan (1881–1881) a Jan (1883–?) – dospělého věku se však dožilo jen pět.⁴ V Sazovicích a nedalekém okolí žilo mnoho blízkých či vzdálených příbuzných, kteří však většinou byli lépe finančně situovaní (čtvrtlánici, pololánici či sedláci).

¹Viz matrika narozených Mysločovice (část Křestní kniha obce Sazovice), N 1826–1888, č. 4387, sv. III, str. 167.

²Jan Velísek byl synem domkáře Martina Velíska ze Sazovic č. 1 (syn čtvrtlánika Paula a Anny Velískových ze Sazovic) a Mariany z Malé Lhoty (dcera zemědělského dělníka Františka Holého z Březnice u Zlína a Anny, rozené Kubíček, z Bohuslavic u Zlína). Veronika Velísková byla dcerou Josefa Velíska, rolníka a výměnkáře ze Sazovic č. 10 (syn sedláka Josefa Velíska a Marianny Zwick ze Sazovic), a Marianny z Lehotic (dcera zemědělského dělníka Johanna Muchy a Anny, rozené Schidlík). Viz matrika narozených Mysločovice (část Křestní kniha obce Sazovice), N 1826–1888, č. 4387, sv. III, str. 28, 52.

³Viz matrika oddaných Mysločovice, Obec 1 (část Kopulační kniha pro osadu Sazovice), O 1826–1888, č. 4406, str. 48.

⁴Viz matrika narozených Mysločovice (část Křestní kniha obce Sazovice), N 1826–1888, č. 4387, sv. III, str. 125, 131, 139, 152, 167, 178, 187, 198, resp. matrika zemřelých Mysločovice (část Úmrtí kniha pro osadu Sazovice), Z 1826–1888, č. 4423, str. 61, 68, 85. Josef hospodařil na rodinném hospodářství, Ignác se pravděpodobně stal knězem. Informace o ostatních sourozencích se nepodařilo dohledat.

Prof. RNDr. MARTINA BEČVÁŘOVÁ, Ph.D., Ústav aplikované matematiky, Fakulta dopravní ČVUT, Na Florenci 25, 110 00 Praha 1, e-mail: becvamar@fd.cvut.cz

Středoškolské studium v Uherském Hradišti – vykročení do světa vzdělanosti

První vzdělání získal František Velísek v obecné škole v rodných Sazovicích, kde prý vynikal velkým nadáním, pílí a vynikajícími výsledky ve všech předmětech. Rodiče jej vedli především ke zbožnosti a snažili se, aby se naučil veškeré práce potřebné v hospodářství a mohl se brzo postavit na vlastní nohy. Na radu učitele ho však roku 1891, tj. ve věku 14 let, poslali na klasické české gymnázium v Uherském Hradišti, které připravovalo ke studiu na univerzitě. Bylo to pro ně závažné rozhodnutí, neboť spolu s ním odešel studovat na tutéž školu i jeho mladší, dvanáctiletý bratr Ignác. Rodina žila ve skromných poměrech a nemohla si dovolit podporovat chlapce na školách, proto měla o budoucnost synů jisté obavy.⁵ Současné studium obou chlapců bylo patrně pro oba levnější a výhodnější, neboť si mohli vzájemně pomáhat a podporovat se.

Od prvního školního roku se ukázalo, že oba sourozenci jsou velmi talentovaní a pracovití. Po celé studium patřili k nejlepším žákům, ve všech třídách měli vyznamenání a vynikali takřka ve všech předmětech. Měli, jak tomu bylo na klasickém gymnáziu na konci 19. století zvykem, češtinu, němčinu, latinu, řečtinu, dějepis, zeměpis, matematiku, fyziku, přírodopis, chemii, náboženství a tělocvik. Každoročně trávili prázdniny u rodičů, kde se zapojovali do zemědělských prací.

František Velísek si rychle získal sympatie svých učitelů, kteří pro něho zajistili různé podpory i stipendia⁶ a doporučovali mu doučování slabých bohatších spolužáků. O soukromé hodiny pak po celých osm let neměl nouzi a byl schopen na studiích vydržovat sebe i svého bratra.⁷ Traduje se, že si předsevzal, že jeho doučovaní studenti musí dobře prospívat, mnozí prý díky jeho pomoci měli dokonce vyznamenání.⁸

Na jaře roku 1899 František i Ignác maturovali. Písemné zkoušky se konaly ve dnech 5. až 9. června a ústní ve dnech 26. až 28. června. Přihlásilo se k nim 22 studentů (uspělo 21, z toho 10 s vyznamenáním). O náročnosti písemné části tehdejší maturitní zkoušky si můžeme udělat jasnou představu, neboť témata písemných zkoušek byla uveřejněna ve výroční zprávě školy. Jednalo se o čtyřhodinové práce z češtiny, latiny (překlady z češtiny do latiny a naopak), řečtiny (překlad z řečtiny do češtiny) a matematiky. Ve školní výroční zprávě je uvedeno:⁹

1. *Z jazyka českého: Vzpomínka jest jediný ráj, z něhož nemůžeme býti vyhnáni. (Úvaha).*
2. *Z matematiky: a) Má se najíti rovnice o jedné neznámé se čtyřmi kořeny, které tvoří aritmetickou řadu, jejíž rozdíl $d = -2$ a součet $s = 0$.
b) Otec odkázal v závěti svým 6 synům 58 765 K uložených na 4 %, z kteréžto*

⁵Sazovice jsou od Uherského Hradiště vzdáleny cca 30 kilometrů. Každodenní dojíždění v 90. letech 19. století nebylo možné, proto museli bratři žít v Uherském Hradišti v podnájmu.

⁶Například od roku 1891 František Velísek pobíral stipendium Marie Adamcové ve výši kolem 50 zlatých. Oba bratři pravidelně dostávali také podporu rodné obce i nedaleké obce Mysločovice. Více viz *X. program cís. král. českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti na konci školního roku 1891–1892, . . . , XVI. výroční zpráva cís. král. českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti za školní rok 1899–1900*, Uherské Hradiště, 1892, . . . , 1900.

⁷Více viz [50].

⁸Více viz [50].

⁹Viz [44], str. 31. O výsledcích maturitních zkoušek viz [45], str. 44.

částky synové na konci každého roku 3 000 K pro sebe vybírají. Na konci 10. roku se však rozhodnou všechny zbývající peníze vyzvednouti a mezi sebe stejným dílem rozdělit; kolik dostalo se každému z nich?

c) Jakou část povrchu zemského lze přehlédnouti se stožáru lodního 10 m vysokého, je-li zemský poloměr $r = 6\,377,5$ km?

d) Jest určiti kružnici procházející body $A(0, 0)$, $B(4, 0)$, $C(2, 1)$ a úhel sevřený tečnami v bodech A a B .

3. Překlad z češtiny na latinu: Jakou řeč měl Sokrates k soudcům. (Upraveno dle 77. článku Rissovy cvičebnice).
4. Překlad z latiny na češtinu: *M. Tulli Ciceronis Tuscul. disp. V., §5.–8.*
5. Překlad z řečtiny: *Plat. Menex 246D–247C.*

Poznamenejme, že matematická část zkoušky nebyla po teoretické stránce příliš náročná, neboť se jednalo o klasické gymnázium. Byla však početně náročná, neboť všechny výpočty byly prováděny jen s využitím matematických tabulek.

Oba bratři složili dne 27. června 1899 maturitní zkoušku neboli zkoušku dospělosti s vyznamenáním. Ignác se rozhodl pro studium teologie. U Františka jsou jako studijní obor uvedena práva.¹⁰ Není jasné, zda se jedná o chybnou informaci nebo zda chtěl František původně skutečně studovat právní vědy a nakonec si to rozmyslel. Zdůrazněme, že maturitu získal až ve 22 letech.

Bez zájmovosti není, že František Velísek, budoucí matematik, i jeho bratr Ignác, budoucí teolog, měli od pátého ročníku střední školy velký zájem o klasické jazyky a ke studiu si přibírali nad rámec osnov a školních povinností tzv. soukromou četbu z latiny a řečtiny. Oba v klasických jazycích vynikali.¹¹

Matematická soutěž Jednoty českých matematiků

Od pátého ročníku se František Velísek zapojil do řešení soutěžních úloh vypisovaných Jednotou českých matematiků a uveřejňovaných v Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky. V roce 1896 jako kvintán úspěšně vyřešil čtyři úlohy, o rok později jako sextán jich vyřešil většinu a obdržel jednu z deseti cen určených za nejdokonalejší řešení nebo nejvíce dobře vyřešených úloh. Stejně úspěšný byl v roce 1898, v roce 1899 správně vyřešil dokonce všech 60 úloh.¹²

V Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky bylo v roce 1897 otištěno Velískovo zajímavé řešení úlohy č. 20: *Do trojúhelníku majícího úhly α , β , γ vepsán druhý, jehož strany jsou kolmy ku stranám prvního. Dokázati, že poměr podobnosti obou trojúhelníků jest $(\sin \alpha \sin \beta \sin \gamma)/(1 + \cos \alpha \cos \beta \cos \gamma)$.* Roku 1898 bylo uveřejněno jeho řešení

¹⁰Viz [45], str. 44.

¹¹Více viz *XII. výroční zpráva císařského krále českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti za školní rok 1895–1896*, . . . , *XV. výroční zpráva císařského krále českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti za školní rok 1898–1899*, Uherské Hradiště, 1896, . . . , 1899, str. 40–41, resp. 26, resp. 47–48, resp. 7.

¹²Viz Časopis pro pěstování matematiky a fyziky 25(1896), str. 392; 26(1897), str. 278, Velískovo řešení úlohy č. 20 ze soutěžního roku 1897 je na str. 311–312; 27(1898), str. 74, 75, 300, 370, 372, Velískovo řešení úlohy č. 33, resp. č. 49 ze soutěžního roku 1898 je na str. 335–336, resp. 349–350; 28(1899), str. 320, 386, 387, Velískovo řešení úlohy č. 15 ze soutěžního roku 1899 je na str. 303–305 (je však omylem připsáno bratru Ignácovi).

úlohy č. 33 a č. 49: *Který jest součet a) dvojmocí, b) čtvrtých mocnin všech kořenů rovnice $x^4 + ax^3 + bx^2 + ax + 1 = 0$? Řešiti trojúhelník, dáno-li $a^2 + b^2 = 6\,724$, obsah $\Delta = 720$ a poloměr opsané kružnice $r = 41$. A konečně roku 1899 bylo zveřejněno jeho řešení úlohy č. 15: *Stanoviti kružnici, která jest stejně vzdálena od bodů $a(6\frac{1}{4}, -1)$, $b(5, 2\frac{3}{4})$, $c(0, 5\frac{1}{4})$, $d(-3, 1\frac{1}{4})$.* Doplníme pro zajímavost, že od roku 1897 se do této matematické soutěže středoškoláků zapojil i Františkův bratr Ignác, který též patřil mezi úspěšné řešitele.*

Univerzitní studium v Praze

Po maturitní zkoušce František Velísek získal souhlas svých rodičů, aby studoval na pražské univerzitě, ale jen pod podmínkou, že ho nebudou na studiích hmotně podporovat. Pravděpodobně se jim v tom čase příliš nedařilo.

V zimním semestru školního roku 1899/1900 se František Velísek zapsal jako řádný student na Filozofickou fakultu České univerzity v Praze. Zvolil si studium matematiky a fyziky, neboť se chtěl stát středoškolským profesorem.

Nezaměřil se však jen na matematiku a fyziku, neboť nechtěl být jednostranně vzdělán, stejně jako většina jeho tehdejších kolegů. Zapisoval si různé přednášky, semináře a laboratorní praktika z astronomie, meteorologie, klimatologie, chemie, českého jazyka a literatury, francouzského jazyka, ruského jazyka, filozofie, psychologie, estetiky, historie atd. V prvních čtyřech semestrech míval týdně 28 až 38 výukových hodin. Mezi jeho vyučujícími nalezneme matematiky Františka Josefa Studničku (1836–1903), Eduarda Weyra (1852–1903) a Antonína Suchardu (1854–1907), fyziky Čenka Strouhala (1850–1922) a Františka Koláčka (1851–1913), astronoma Gustava Grusse (1854–1922), meteorologa Františka Augustina (1846–1980), chemika Bohuslava Raýmana (1852–1910), jazykovědce Jana Gebauera (1838–1907), filozofy Františka Čádu (1865–1918), Františka Drtinu (1861–1925), Františka Krejčího (1858–1934) a Otakara Hostinského (1847–1910) aj. Je tedy zřejmé, že studoval u předních českých odborníků a získal nejlepší možné vzdělání dostupné v českém jazyce.

František Velísek řádně skládal zkoušky a plnil všechny studijní povinnosti. Na základě své žádosti a dobrého prospěchu byl osvobozen od placení všech školních poplatků. Podle záznamů v katalogích posluchačů však nepobíral žádné stipendium. Bydlel na Novém Městě (Příčná ulice č. 3, od druhého roku výhradně Malá Štěpánská čp. 1928).¹³ Během studia se živil doučováním středoškolských studentů.

Ve školním roce 1900/1901 se Velísek navíc zapsal jako mimořádný student Filozofické fakulty Německé univerzity v Praze. Rozhodl se rozšířit své fyzikální vzdělání o přednášky a praktika vedená profesory Ferdinandem Lippichem (1838–1913) a Josefem Geitlerem (1870–1923). Byl si vědom toho, že je nutno seznámit se i s německými pedagogy a jejich odbornými přednáškami. Poznamenejme, že za tuto výuku musel platit plné školné.¹⁴

Ve školním roce 1901/1902 Velísek ke studiu na Filozofické fakultě České univerzity v Praze zapsán nebyl, neboť po čtyřech semestrech studium přerušil, aby vykonal jednoroční vojenský kurz jako tzv. vojenský dobrovolník.

¹³Viz [13].

¹⁴Viz [12].

Ve školním roce 1902/1903 se Velísek vrátil ke studiu na Filozofické fakultě, neboť dráha středoškolského učitele v tomto čase vyžadovala studium v délce alespoň šesti semestrů, získání doktorátu bylo podmíněno alespoň osmimestrálním studiem. Po dalších čtyřech semestrech Velísek studoval nejen matematiku, fyziku, astronomii, meteorologii, ale také chemii, filozofii, pedagogiku, sociologii, etiku, německý jazyk a literaturu. Týdně míval 20 až 30 hodin. Mezi jeho profesory v tomto čase (kromě některých výše zmíněných) patřili matematici Karel Petr (1868–1950) a Jan Sobotka (1862–1931), chemik Bohuslav Brauner (1855–1935), filozof Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), germanista Josef Janko (1869–1947) aj. Podle záznamů v katalogích posluchačů byl plně osvobozen od školného, v letním semestru školního roku 1902/1903 pobíral stipendium Bolzanovy nadace, které uděloval profesorský sbor Filozofické fakulty talentovaným studentům obvykle za mimořádně zdařilou práci sepsanou v matematickém semináři.¹⁵

Zkoušky učitelské způsobilosti a doktorát – cesta ke kariéře

V prosinci 1904 se František Velísek podrobil zkouškám učitelské způsobilosti, které ho opravňovaly k výuce matematiky a fyziky na středních školách s českým vyučovacím jazykem. Velískův zkušební protokol se v Archivu Univerzity Karlovy nedochoval.¹⁶ Víme však, že zkouška byla poměrně náročná a konala se před speciální komisí, která byla schválena univerzitou a potvrzena ministerstvem. Skládala se z vypracování domácí práce z obou aprobačních předmětů (jedna práce mohla být nahrazena kvalitní seminární prací, doktorskou prací nebo odborným publikovaným článkem), z klauzurní (písemné) práce, z ústní zkoušky a přednášky na zkoušku neboli ukázkové hodiny (a to vždy pro každý aprobační předmět). Při přihlašování ke zkouškám musel uchazeč předložit doklady o absolvování předepsaných seminářů z filozofie, pedagogiky, školní hygieny apod., a také vysvědčení o vykonání zkoušek z pedagogiky a vyučovacím jazyka. Dnes již nemůžeme ověřit, zda Velísek při zkoušce exceloval a zkušební komise veřejně po jeho zkoušce skutečně prohlásila: *Takového jsme tu ještě neměli*.¹⁷ Doplňme pro úplnost, že Velísek nikdy na střední škole matematiku či fyziku nevyučoval, rozhodl se pro dráhu vysokoškolského pedagoga. Oprávnění k výuce na středních školách mohlo být jakousi pojistkou pro budoucnost.

Od podzimu roku 1904 Velísek sepisoval doktorskou práci a připravoval se na rigorózní zkoušky. V říjnu 1904 předložil práci *Přeliv a odliv* (106 rukopisných stran), kterou kladně posoudili František Koláček a Čeněk Strouhal.¹⁸ Dne 12. prosince 1904 se podrobil hlavní dvouhodinové rigorózní zkoušce z matematické fyziky a matematiky před komisí složenou z profesorů Františka Koláčka, Čenka Strouhala a Jana Sobotky (zkoušející) a Františka Pasternaka (1853–1940, děkan). Obdržel čtyřikrát hodnocení *výborný*. Dne 27. února 1905 složil vedlejší jednogodinovou rigorózní zkoušku z filozofie před komisí tvořenou profesory Tomášem Garrigue Masarykem a Františkem Drtinou (jako zkoušejícími) a Františkem Pasternakem (jako děkanem). Byl hodnocen třikrát

¹⁵Viz [14].

¹⁶Viz [49].

¹⁷Více viz [50].

¹⁸Velískova doktorská práce se dochovala v Archivu Univerzity Karlovy (viz [30]). V [19] se dochoval stručný, jeden a půl stránkový posudek Čenka Strouhala ze dne 25. listopadu 1904. Strouhal práci hodnotil jako pečlivě a s porozuměním vypracovanou, vytýkal jí pouze to, že je příliš teoretická a neobsahuje žádné výsledky disertantových pozorování.

známkou *výborně*. Takovéto hodnocení nebylo na počátku 20. století příliš časté. Dne 9. března 1905 byl promován doktorem filozofie.¹⁹

Nepodařilo se zjistit, kde Velísek pracoval a čím se zabýval od počátku roku 1905 až do konce srpna roku 1905.

Pedagogické působení na České technice v Praze

V červnu roku 1905 byl František Velísek profesorským sborem České techniky vybrán na pozici asistenta při první stoličce matematiky, kterou zastával matematik Gabriel Blažek (1842–1910). V souladu s tehdejšími pravidly získal místo na dva školní roky, a to 1905/1906 a 1906/1907.²⁰ Během krátké doby se osvědčil, takže není divu, že mu asistentské místo bylo dne 7. května 1907 prodlouženo na druhé období, a to od 1. října 1907 do 30. září 1909.²¹

Již v únoru roku 1907 byl Velísek pověřen suplováním Blažkových přednášek o základech vyšší matematiky, neboť Blažek byl od 1. března 1907 penzionován. V červenci téhož roku převzal prověřování znalostí studentů, zkoušky však směl konat jen v přítomnosti řádného profesora matematiky Augustina Pánka (1843–1908).²² Na první stoličce matematiky po Blažkovi nastoupil dne 9. února 1908 jako řádný profesor Matěj Norbert Vaněček (1852–1922) a Velísek se stal jeho asistentem. V březnu roku 1908 Vaněček onemocněl, proto byl Velísek na krátký čas pověřen suplováním jeho výuky.²³

Od školního roku 1908/1909 byli na České technice v Praze dva řádní profesori matematiky (A. Pánek a M. N. Vaněček), jeden mimořádný profesor pro aplikovanou matematiku [František Nušl (1867–1951) jmenovaný v říjnu 1908 mimořádným a v srpnu 1911 řádným profesorem], jeden honorovaný docent pro pojistnou matematiku [Josef Beneš (1859–1927)], dva asistenti matematiky, dva řádní profesori deskriptivní geometrie [Čeněk Jarolímek (1843–1921) a Bedřich Procházka (1855–1934)], jeden suplent deskriptivní geometrie [František Kadeřávek (1885–1961), od roku 1912 s platem honorovaného docenta, resp. od roku 1917 mimořádný a od roku 1920 řádný profesor], jeden suplent, resp. adjunkt deskriptivní geometrie [Bohumil Chalupníček (?–?)] a dva asistenti deskriptivní geometrie.²⁴

Situace na České technice v Praze se znovu zkomplikovala dne 12. prosince 1908, kdy zemřel Augustin Pánek. Pánkovu výuku převzali M. N. Vaněček a František Čurčík (1876–1944), asistent na druhé stoličce matematiky. Již dne 14. prosince 1908 profesorský sbor na svém zasedání vytvořil komisi, která měla navrhnout vhodného kandidáta na uvolněnou stoličce matematiky. Pracovala ve složení Albert Vojtěch Velfík (1856–1920), Josef Saska (1848–1930), Karel Domalíp (1846–1909), František Novotný (1864–1918), Bedřich Procházka, Matěj Norbert Vaněček, Čeněk Jarolímek a František Nušl. V zápisu ze zasedání profesorského sboru je doslovně uvedeno . . . *aby předložila návrh na nové obsazení profesury matematiky.*

¹⁹Viz [16] a [22].

²⁰Viz [46], *zápis ze zasedání ze dne 27. června 1905*, bod č. 13.

²¹Viz [47], *zápis ze zasedání ze dne 7. května 1907*, bod č. 15.

²²Viz [47], *zápis ze zasedání ze dne 19. února 1907*, bod č. 4, resp. *zápis ze zasedání ze dne 2. července 1907*, bod č. 29.

²³Viz [47], *zápis ze zasedání ze dne 16. března 1908*, bod č. 17.

²⁴Viz [10], str. 344–346.

Zdá se, že nebyl plánován tradiční konkurz. Uvažován byl asi jen Velísek, který však byl pouhým asistentem na první stoličce matematiky. O situaci se jmenováním řádných, resp. mimořádných profesorů na České technice na počátku 20. století je v [10] poznamenáno: *... zpravidla bývalo jmenováno ročně jen několik málo profesorů, a to ještě přednostně v těch oborech, kde se úmrtím či penzionováním uvolnila řádně systemizovaná stolička.* ([10], str. 354) Při obsazování výše uvedených míst technika obvykle dávala přednost „osvědčeným silám“ z řad vlastního sboru; při systemizování nových stolic, které bylo zdlouhavé, vypisovala konkurzní řízení.

Na stejném zasedání profesorský sbor přijal Velískovu žádost o zahájení habilitačního řízení a ustanovil habilitační komisi, která pracovala ve stejném složení jako komise pro obsazení „Pánkovy stoličky“.²⁵ Komise sepsala kladné hodnocení Velískovy odborné i pedagogické práce. Dne 8. února 1909 se profesorský sbor usnesl, aby byl Velísek pozván k habilitačnímu kolokviu. V archivu ČVUT se však nepodařilo dohledat spis o habilitačním řízení. Není jasné, jakou habilitační práci Velísek předložil, resp. jaké mu byly během odborného kolokvia předloženy otázky. Dne 15. března 1909 profesorský sbor na svém zasedání vyslechl hodnocení Velískova habilitačního kolokvia a současně přijal návrh na prominutí přednášky na zkoušku, neboť jeho pedagogické schopnosti byly sboru dobře známy.²⁶ Na zasedání profesorského sboru dne 30. dubna 1909 proběhlo hlasování o Velískově habilitaci. Dvacet devět členů sboru odevzdalo kladný hlas, dva záporný. Poznamenejme, že k hlasování se tehdy nepoužívaly hlasovací lístky, ale kuličky dvou barev. Na dubnovém zasedání profesorského sboru bylo současně projednáno druhé prodloužení Velískova asistentského místa na období od 1. října 1909 do 30. září 1911.²⁷

Pozoruhodné je, že v době projednávání habilitace měl Velísek publikován jen jeden fyzikální článek (rozsah 11 stran) a jeden abstrakt matematické přednášky (1 odstavec). V průběhu roku 1909 byl v Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky uveřejněn jeho dvoudílný článek (20 stran) a v Rozpravách České akademie Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění byl otisknuto jeho druhý článek (14 stran). To bylo i na české poměry počátku 20. století nezvykle málo.

Velísek se v roce 1909 ve dvatřiceti letech stal soukromým docentem matematiky na České technice a mohl vypisovat výběrové přednášky. Jeho habilitace byla úředně potvrzena dne 11. října 1909. Nadále však zastával pozici asistenta na první stoličce matematiky, neboť soukromá docentura nebyla spojena s řádným a trvalým platem.

Jeho situace se začala měnit již 21. června 1909, kdy komise pro obsazení druhé stoličky matematiky, která se uvolnila Pánkovou smrtí, navrhla, aby byl Velísek jmenován mimořádným profesorem matematiky. V zápisu profesorského sboru není uvedeno jméno žádného Velískova protikandidáta, místo pravděpodobně nebylo obsazeno na základě tradičního konkurzu, o návrhu komise nebyla téměř žádná diskuse, neboť v zápisu ze zasedání sboru je napsáno: *Zpráva bere se bez debaty na vědomost.* Dne 5. července 1909 o návrhu hlasoval celý profesorský sbor. Návrh byl při-

²⁵Viz [47], zápis ze zasedání ze dne 14. prosince 1908, body č. 7 a 16.

²⁶Viz [47], zápis ze zasedání ze dne 15. března 1909, bod č. 12.

²⁷Viz [47], zápis ze zasedání ze dne 30. dubna 1909, body č. 5 a 28. O Velískově asistentské pozici viz též *Programm cís. král. české vysoké školy technické v Praze na studijní rok 1905–1906, 1906–1907, 1907–1908, 1908–1909 a 1910–1911*, str. 75, 80, 96, 105, 21.

jat 30 kladnými hlasy (dva byly záporné) a byl odeslán ministerstvu školství ve Vídni.²⁸

Velísek měl v tomto čase publikovány tři nepříliš rozsáhlé odborné články a jeden abstrakt odborné přednášky. Je proto s podivem, že jeho jmenování získalo takovou podporu. Pravděpodobně si byl profesorský sbor vědom Velískovy všestranné vzdělanosti, nezměrné píle a pracovitosti, pedagogického talentu, značného matematického potenciálu a velké skromnosti. Je pravděpodobné, že Velísek zužitkoval své bohaté pedagogické zkušenosti, které získal při doučování svých spolužáků a různých středoškoláků, které konal od prvního ročníku gymnázia až do konce svého univerzitního studia, tj. třináct let.

Do školního roku 1909/1910 Velísek vstoupil ještě jako soukromý docent, který převzal přednášky za opětovně nemocného profesora Vaněčka. Dne 15. listopadu 1909 byl Velísek rozhodnutím císaře Františka Josefa I. jmenován mimořádným profesorem²⁹ a dne 29. listopadu 1909 se poprvé účastnil zasedání profesorského sboru, na němž byl slavnostně uvítán Bedřichem Procházkou, rektorem techniky.³⁰ Od roku 1909 byli na České technice jeden řádný profesor matematiky (M. N. Vaněček), dva mimořádní profesoři (F. Nušl a F. Velísek), jeden honorovaný docent (J. Beneš) a dva asistenti.

Velísek se takřka okamžitě zapojil do aktivit profesorského sboru. V prosinci roku 1909 byl na Vaněčkův návrh zvolen pokladníkem tzv. Skuherského nadace, která se zaměřovala na podporu studentů, asistentů a soukromých docentů. Velísek funkci pokladníka vykonával až do roku 1914. Od roku 1909 do roku 1914 působil v komisích pro výuku, pro remunerace paralelních přednášek, pro výběr nových asistentů, pro rozdělování dotací na budování kabinetů, knihoven a sbírek výukových přístrojů či modelů, pro dislokaci odborných ústavů v budově v Resslově ulici atd. Byl též členem habilitačních komisí mladých začínajících kolegů [např. v roce 1910/1911 to byla komise pro habilitaci Bohumila Bydžovského (1880–1969), v roce 1911/1912 komise pro habilitaci Josefa Kloboučka (1875–1939), v roce 1912/1913, resp. 1913/1914 komise pro habilitaci Františka Rádlu (1876–1956) a v roce 1912/1913 komise pro habilitaci Karla Rychlíka (1885–1968) a Františka Čuříka]³¹ a komise pro ustanovení druhé stolice technické fyziky.³²

Velískova kariéra na technice se tedy vyvíjela rychle a více než slibně. Již dne 28. listopadu 1911 byl na zasedání profesorského sboru podán návrh na jeho jmenování řádným profesorem matematiky. Byla sestavena komise, která pracovala ve složení profesorů J. Saska, B. Procházka, M. N. Vaněček, Josef Petřík a F. Nušl a měla připravit materiály potřebné pro návrh na Velískovo jmenování. Dne 30. ledna 1912 komise předložila podrobnou zprávu, kterou profesorský sbor jednomyslně přijal. Dne 29. února 1912 sbor hlasoval o předložení návrhu na Velískovo jmenování do Vídně; pro

²⁸Viz [47], *zápis ze zasedání ze dne 21. června 1909*, bod č. 14, resp. *ze dne 5. července 1909*, bod č. 6.

²⁹Viz [20], str. 13.

³⁰Viz [47], *zápis ze zasedání ze dne 9. října, ze dne 5. listopadu a ze dne 29. listopadu*, body č. 11 a 28.

³¹Viz [47] a [48], *zápisy ze zasedání z let 1909 až 1913*.

³²Viz [10], str. 346.

hlasovalo 41 členů sboru, proti byli 3.³³ Návrh byl řádně odeslán, ke jmenování však nedošlo. Ministerstvu školství ve Vídni nebo císaři Františku Josefu I. možná připadalo Velískovo jmenování řádným profesorem (po dvou letech služby na pozici mimořádného profesora a při nevelkém počtu publikací) předčasné. Negativní roli mohlo sehrát i to, že Česká technika v Praze usilovala Velískovým jmenováním o získání třetí řádné profesury matematiky, která však nebyla systemizována. Přesto dne 18. listopadu 1913, resp. 21. listopadu 1913 profesorský sbor připravoval nový návrh na Velískovo jmenování řádným profesorem. Návrh byl znovu řádně projednán a zaslán na ministerstvo školství ve Vídni.³⁴ Jmenování však překazilo vypuknutí první světové války.³⁵

Od školního roku 1910/1911 Velísek vyučoval na České technice v dvouletém cyklu základní kurzovní přednášky *Mathematiku I. běh* (6/1 a 4/1) a *Mathematiku II. běh* (5/1 a 5/1). Cvičení k oběma předmětům probíhala ve skupinách; některé v letech 1911 až 1913 vedl Velískův asistent Vilém Rychlík (1887–1913), od roku 1913 nový asistent Karel Rychlík (starší bratr Viléma). Velísek každoročně vypisoval přednášku *Počet pravděpodobnosti* (2/0 a 2/0, od školního roku 1912/1913 byla vyučována v rozsahu 4/0 jen v zimním semestru), která byla určena pro studenty kurzu pojistné matematiky.³⁶

Dobrovolná vojenská služba aneb důstojník v záloze

Vraťme se k Velískově vojenské službě. Dne 1. října 1900 byl Velísek zaregistrován jako vojenský dobrovolník a odveden ke 2. doplňovací kompanii (rotě) 5. rezervního batalionu (praporu) 25. domobraneckého pěšího pluku v Kroměříži. Dne 1. listopadu 1901 nastoupil jako dobrovolník do prezenční služby se státním kapesným ve výši 6 K týdně. Řádně konal všechny své povinnosti, proto byl dne 1. května 1902 povýšen na korporála neboli titulárního kaprála (tj. desátníka). Při ukončení roční vojenské služby obdržel dne 1. října 1902 hodnost feldvébla (tj. šikovatele). Není jasné, proč po roční vojenské službě jeho aktivity v armádě neskončily tak, jako tomu bylo např. u matematiků Emila Weyra (1848–1894) a Eduarda Weyra, kteří konali jako studenti-dobrovolníci roční vojenskou službu v 70. letech 19. století, či u Vojtěcha Jarníka (1897–1970), který ji konal též jako student-dobrovolník dokonce ve válečném roce 1917. Všichni se po ukončení služby s armádou rychle rozešli.³⁷ Netušíme, zda Velísek zůstal na pozici poddůstojníka v záloze z finančních důvodů nebo z obdivu k uniformě či pocitu povinnosti. Jak budoucnost ukázala, bylo to fatální rozhodnutí. Více viz [33].

³³Viz [47], zápisy ze zasedání ze dne 28. listopadu 1911, ze dne 30. ledna 1912 a ze dne 29. února 1912, body č. 8, 6 a 5.

³⁴Viz [48], zápisy ze zasedání ze dne 18. listopadu 1913 a ze dne 21. listopadu 1913, body č. 4, 2.

³⁵O vývoji České techniky v Praze na počátku 20. století, o obsazování jednotlivých profesur a o výuce předmětů viz [10].

³⁶*Mathematika I. běh* je v [20], str. 27, popsána takto: *Nauka o promítání. Determinanty. Analytická geometrie v rovině. Analytická geometrie v prostoru část první: útvary rovinné. Algebraická analysis. Vyšší rovnice. Počet diferenciální o jedné nezávislé proměnné; upotřebení. Základy počtu integrálního, upotřebení. Matematika II. běh* je v [20], str. 27, popsána takto: *Analytická geometrie v prostoru část druhá: útvary zakřivené. Počet diferenciální o více proměnných. Upotřebení počtu diferenciálního k řešení úloh, zvláště úloh geometrických v prostoru. Podrobný počet integrální, omezené integrály. Upotřebení počtu integrálního při řešení úloh geometrických. Rovnice diferenciální. Počet variační. Obsah přednášky Počet pravděpodobnosti nebyl v programu školy uveden. Velísek ji převzal po A. Pánkovi, ač se na počet pravděpodobnosti nespécializoval.*

³⁷Viz [2], [4] a [17].

Dne 1. ledna 1903 byl Velísek ustanoven kadetem zástupcem důstojníka (Kadett-ofiziersstellvertreter). Dne 16. ledna 1904 byl oficiálně převelen od 2. roty ke 4. rotě. Jako záložní důstojník ve dnech 12. srpna až 9. září 1905, 8. srpna až 5. září 1907, 16. srpna až 12. září 1909 a 10. srpna až 8. září 1911 absolvoval vojenská cvičení. Poznamenejme, že je konal v době univerzitních prázdnin, tedy v čase své dovolené a na úkor svých prázdnin. Velískova vojenská kariéra se též vyvíjela dobře. Dne 1. ledna 1908 byl jmenován poručíkem (Leutnant) a dne 31. prosince 1912 rezervním poručíkem (Reserve Leutnant). Jeho služby v armádě byly oceněny dne 2. prosince 1908, kdy mu byl udělen tzv. Jubilejní kříž pro civilní státní zaměstnance. Dne 1. února 1910 byl převelen od 4. roty k 1. rotě domobraneckého pěšího pluku se sídlem v Kroměříži.

V souvislosti s prací pro pražskou Českou techniku a službou v armádě bylo Velískovi dne 15. listopadu 1909 uděleno domovské právo v Praze. Od studií až do konce života bydlel v Malé Štěpánské ulici čp. 1928.

Aktivity v Jednotě českých matematiků

Velísek se jako univerzitní student stal dne 19. ledna 1900 činným členem Jednoty českých matematiků.³⁸ Roku 1908 se podle stanov Jednoty stal jejím skutečným členem.³⁹ Roku 1902 na měsíčních řádných schůzích Jednoty začal přednášet o výsledcích svých studií. V roce 1902 proslovl jednu přednášku, v roce 1903 dvě a v roce 1904 tři. V roce 1903 a 1904 byly jeho přednášky oceněny jako nejlepší a získal za ně finanční odměnu [v roce 1903 to byla druhá cena ve výši 30 K (první nebyla udělena), v roce 1904 to byla první cena ve výši 50 K]. Poznamenejme, že cenu mohl získat pouze student, přednášet však mohl každý člen Jednoty.⁴⁰

V říjnu roku 1902 byl Velísek poprvé zvolen do výboru Jednoty, a to v rámci jeho rekonstrukce při odchodu fyzika Vladimíra Nováka (1869–1944) na Českou techniku do Brna. Pravidelně se účastnil měsíčních zasedání a živě se zajímal o aktivity Jednoty. Ve výboru však byl jen do podzimu roku 1904. Znovu do něho nekandidoval, neboť byl pravděpodobně zaneprázdněn přípravou na zkoušky učitelské způsobilosti, sepisováním doktorské práce a přípravou na rigorózní zkoušky. Do roku 1906 se aktivit Jednoty účastnil jen nepravidelně.

Od roku 1906 až do roku 1914 byl Velísek opět členem výboru Jednoty. Byl do něho zvolen dne 2. prosince 1906 při doplňovacích volbách, potom byl opakovaně volen na každoročních výročních shromážděních.⁴¹ V letech 1906 až 1912 vykonával funkci pořadatele odborných přednášek konaných na pravidelných schůzích a každo-

³⁸Viz [34], o Velískově členství je na str. 40. Viz též [23], *protokol 3. výborové schůze, konané dne 19. ledna 1900 u „Pinkasů“*.

³⁹Viz [38], o Velískově členství je na str. 47.

⁴⁰Dne 31. října 1902 Velísek proslovl přednášku *O minimálních plochách rotačních* (viz [35], str. 47). Dne 18. března 1903 měl přednášku *Integrace rovnice pro plochy minimální a vyvození některých ploch* (viz [36], str. 28, o ceně na str. 29). Dne 27. listopadu 1903 a dne 15. ledna 1904 vykonal přednášku *O pohybu dvou bodů ve dvou rovnoběžných rovinách a působících na sebe dle zákona Newtonova*, dne 19. února 1904 hovořil na téma *Applikace eliptických funkcí na teorii křivek alg. 3. stupně* a konečně dne 29. dubna 1904 přednášel *O konformním zobrazení ploch mnohonásobně souvislých* (viz [37], str. 43, o ceně též str. 43).

⁴¹Poznamenejme, že při volbách konaných dne 6. prosince 1905 byl Velísek zvolen do výboru na pozici třetího náhradníka. Viz [26]. O volbě v roce 1906 viz [51].

ročně ve výroční zprávě podával přehled uskutečněných přednášek. Zasedal také v komisi, která udělovala ceny za přednášky, a v komisi pro zvýšení odměn za práci pro Jednotu. Roku 1913 byla funkce pořadatele zrušena, Velísek i nadále zůstal členem výboru avšak bez zvláštní funkce.⁴² V prosinci roku 1912 se stal jako delegát výboru Jednoty členem vědecké rady, a to její matematické sekce,⁴³ která měla na starosti výběr témat a přednášejících na pravidelných schůzích a honorování přednášek a projednávala publikování některých učebnic a spisů. Velísek prosazoval jednotnou úpravu učebnic vydávaných Jednotou, pečlivé recenzní řízení a zejména důsledné sjednocení užívané terminologie.⁴⁴

Aktivity v Královské české společnosti nauk

Dne 10. ledna 1912 proběhla na řádné schůzi Královské české společnosti nauk volba nových členů jednotlivých tříd. Mimořádným členem matematicko-přírodovědecké třídy byl zvolen také Velísek.⁴⁵ Touto volbou byly oceněny jeho výsledky v oboru diferenciální geometrie, zejména jeho studie o vlastnostech křivek na komplikovaných plochách.

Od roku 1913 se Velísek pravidelně účastnil schůzí matematicko-přírodovědecké třídy. Dne 7. března 1913 proslavil přednáškou *O plochách stálé střední křivosti s čarami charakteristickými stejné torse*, která v témže roce vyšla ve Věstníku Královské české společnosti nauk.⁴⁶ Dne 19. června 1914 měl přednášku *Plochy, jichž diagonální čáry mají za sférické obrazy kružnice stálých poloměrů a stejných oblouků*, která byla rovněž otištěna ve Věstníku.⁴⁷ Její výtisk však již Velísek nespatriil a nemohl se radovat ze svého výsledku, jak uvádí zpráva Františka Vejdovského (1849–1939): *Mezi tiskem této práce byl prof. Dr. F. Velísek povolán do zbraně, takže korektury již sám provést nemohl. V září 1914 došla pak truchlivá zpráva, že prof. Velísek v bitvě u Krasníku padl.*⁴⁸

Velískovy matematické výsledky

František Velísek během svého krátkého vědeckého působení (1908 až 1914) sepsal dvanáct časopiseckých prací, z nichž tři vyšly až po jeho smrti, tj. na konci roku 1914 a na počátku roku 1915. Nepodařilo se zjistit, kdo provedl tiskové korektury jeho posledních výsledků.

Osm Velískových článků vyšlo v Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky. První práce z roku 1908 se týkala proudění elektřiny v kulovém vrchlíku, zbylých

⁴²Viz [27].

⁴³V komisi zasedali Václav Láška, Emil Schoenbaum, Karel Vorovka a František Velísek.

⁴⁴Viz výroční zprávy Jednoty za příslušné správní roky. Viz též [24] a [25].

⁴⁵Viz [42]. O volbě je na str. 11, Velískův medailon je na str. 18; je v něm uvedeno špatné místo narození (Lazovice místo Sazovice).

⁴⁶O přednášce viz [31], str. IV. Článek vyšel pod názvem F. Velísek: *Plochy stálé střední křivosti s charakteristickými čarami stejné torse*, Věstník Královské české společnosti nauk, třída matematicko-přírodovědecká, Praha, 1913, č. VI, 11 stran.

⁴⁷O přednášce viz [32]. Článek vyšel pod názvem F. Velísek: *Plochy, jichž diagonální čáry mají za sférické obrazy kružnice stálých poloměrů a stejných oblouků*, Věstník Královské české společnosti nauk, třída matematicko-přírodovědecká, Praha, 1914, č. XIX, 20 stran.

⁴⁸Viz [32], zpráva o Velískově úmrtí, str. 20.

sedm pojednávalo o speciálních vlastnostech sférických, pseudosférických, šroubových a translačních ploch, ploch s konstantní křivostí, ploch s geodetickými čarami a ploch s izotermicko-konjugovaným systémem charakteristických čar.⁴⁹

Dne 25. června 1909 Velísek předložil na zasedání mathematicko-přírodnické třídy České akademie věd nevelkou práci pojednávající o tzv. důležitých vlastnostech W ploch neboli ploch, které vzniknou speciální rotací triedru. Dne 4. května 1912 do stejné třídy zaslal svůj nejdelší článek věnovaný studiu tzv. geodetických kruhů na speciálních plochách. Obě práce byly otištěny na náklady Akademie v jejích Rozpravách.⁵⁰

V roce 1913, resp. 1914 Velísek uveřejnil ve Věstníku Královské české společnosti nauk dvě již dříve zmíněné studie pojednávající o vlastnostech ploch s konstantní střední křivostí, resp. o plochách s tzv. zvláštními diagonálními čarami.

Všechny Velískovy výše zmíněné práce byly stručně referovány (mnohdy se jedná jen o úplnou citaci práce) v referativním časopisu Jahrbuch über die Fortschritte der Mathematik. Referáty sepsal Karel Petr, který byl v té době pověřen Jednotou, aby informoval světovou matematickou komunitu o matematické produkci v českém jazyce.

Problematikou tzv. dělení roviny s využitím soustavy kružnic se Velísek zabýval v přednášce proslovené v Praze dne 8. června 1908 na *IV. sjezdu českých přírodopytčův a lékařů* v sekci fyziky, matematiky a astronomie. Její stručný abstrakt byl otištěn ve sjezdovém věstníku.⁵¹ Dne 2. června 1914 se na *V. sjezdu českých přírodopytčův a lékařů* věnoval ekvidistantním čarám na speciálních plochách s konstantní střední křivostí. I její abstrakt byl otištěn ve sjezdovém věstníku.⁵²

Problematika, které se Velísek věnoval, byla pravděpodobně inspirována Eduardem Weyrem a Janem Sobotkou, kteří se také zabývali diferenciální geometrií křivek a ploch. Velískovy práce žádný ohlas nevyvolaly.⁵³

V roce 1911 byla zásluhou Spolku posluchačů inženýrství na Českém vysokém učení technickém v Praze publikována více než čtyřistastránková litografie Velískových kurzovních přednášek *Mathematika II. běh* (5/1 a 5/1), které konal ve školním roce

⁴⁹Viz *Proudění elektriny ve vrchlíku kulovém omezeném sférickou ellipsou I*, Časopis pro pěstování matematiky a fyziky 37(1908), str. 404–414, *Príspevek k plochám pseudosférickým I*, ibid. 38(1909), str. 33–40, *Príspevek k plochám pseudosférickým II*, ibid. 38(1909), str. 165–176, *Určení ploch šroubových, jichž totální a střední křivost vázány jsou lineární relací*, ibid. 39(1910), str. 15–25, *O jistém druhu ploch*, ibid. 40(1911), str. 446–456, *Plochy konstantní křivosti s dvojnásobným systémem geodetických kruhů stejných poloměrů a oblouků*, ibid. 41(1912), str. 509–519, *Plochy, jichž čáry charakteristické jsou čarami geodetickými*, ibid. 42(1913), str. 385–398, *Plochy s isothermicko-konjugovaným systémem čar majících za sférický obraz čáry aequidistantní*, ibid. 44(1915), str. 16–24, *O jistém druhu ploch translačních*, ibid. 44(1915), str. 194–198.

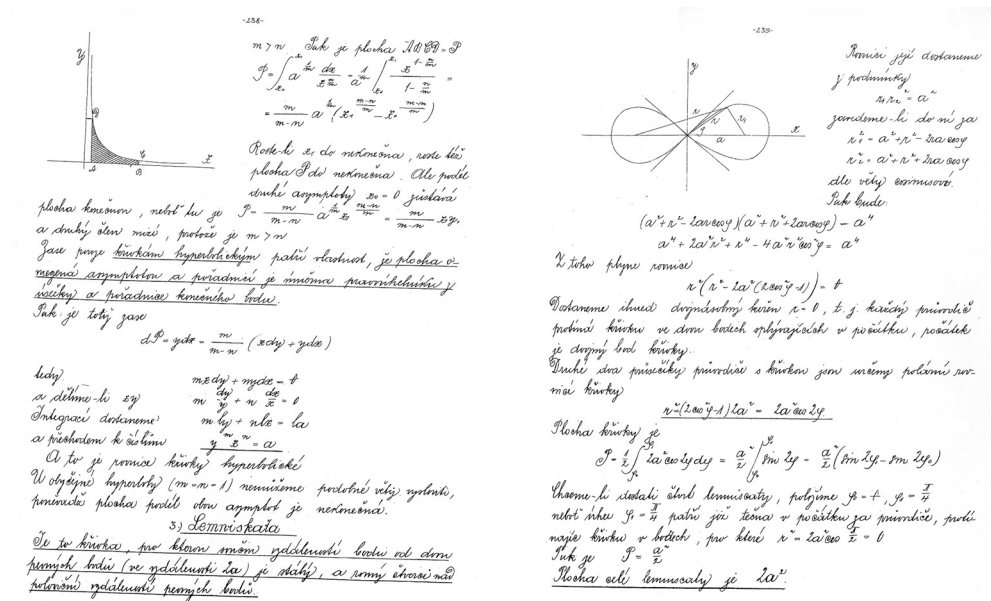
⁵⁰Viz *Plochy W o čarách křivoznačných stejné geodetické křivosti*, Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, třída II, mathematicko-přírodnická 18(1909), č. 35, 14 stran. *Rhombické dělení ploch geodetickými kruhy, při němž k témuž úhlu souřadnému náleží ∞^1 lin. elementů*, ibid. 21(1912), č. 18, 45 stran.

⁵¹Viz F. Velísek: *Dělení roviny v infinitesimální rhombu soustavou kružnic*, str. 453, in [15]. Poznamenejme, že na sjezdu probíhalo jednání v 17 sekcích; v sekci fyziky, matematiky a astronomie zaznělo v průběhu tří dnů 28 odborných přednášek a diskusí, viz [15], str. 247–249, 450–458.

⁵²Viz F. Velísek. *Čáry aequidistantní jako systém konjugovaný na plochách konstantní střední křivosti*, str. 232–233, in [18]. Poznamenejme, že na sjezdu probíhalo jednání v 21 sekcích a ve dvou terminologických komisích; v sekci fyziky, matematiky a astronomie zaznělo v průběhu tří dnů 30 odborných přednášek a diskusí, viz [18], str. 13, 46, 221–237.

⁵³Viz <https://www.zbmath.org> a <http://mathscinet.ams.org> [cit. 8. 9. 2019].

1910 až 1911.⁵⁴ Velískovy přednášky, které pečlivě zapsali studenti,⁵⁵ před vydáním poopravil a revidoval Velískův asistent Vilém Rychlík. Obsahují následující témata: *analytická geometrie v prostoru* (str. 1 až 61), *diferenciální geometrie* (str. 61 až 128), *integrální počet* (str. 128 až 306), *diferenciální rovnice* (str. 306 až 412), *počet variační* (str. 412 až 430), *čáry geodetické* (str. 431 až 433) a *problémy isoperimetrické* (str. 433 až 435). Rozsah a náročnost výuky byly výrazně větší, než jsou na většině našich technických univerzit v současné době.

Obr. 1. Ukázka z litografie Velískových přednášek (výpočet ploch ohraničených křivočarami útvary)⁵⁶

Velískova podoba

Dnes existuje špatně dostupná Velískova fotografie z 11. února 1910 (datum a Velískův podpis jsou na rubu fotografie). Vyrobená byla ve fotoateliéru Josefa Faixe v pražském Karlíně. Je to typická tzv. kabinetní vizitka, na níž je zobrazen mladý, tmavovlasý, pohledný a sebevědomý muž s malým knírkem.⁵⁷ Dochovala se v albu Emila Weyra, jehož

⁵⁴F. Velísek: *Mathematika II. běh. Dle přednášek Prof. Dr. Františka Velíska*, 1. vydání, Spolek posluchačů inženýrství na Českém vysokém učení technickém v Praze, tiskem J. Vaňáče, Praha, 1911, 439 stran.

⁵⁵Litografie obsahuje písmo několika studentů. Jména jednoho studenta, který se na zápisu přednášek podílel, je uvedeno na str. 435; bohužel není čitelné.

⁵⁶Jeden exemplář Velískových litografovaných přednášek se dochoval v knihovně Matematického ústavu Akademie věd České republiky v Praze.

⁵⁷Velískova fotografie byla též přetištěna v článku [50]. Rytina zhotovená podle této fotografie byla otištěna v [11].

základ vznikl během Weyrova studijního pobytu v Itálii ve školním roce 1870/1871. Obsahovalo fotografie různých italských, francouzských, německých, rakouských a českých matematiků. Poznamenejme, že výměna malých kartónových kartiček s portréty dárců byla módní záležitostí poslední třetiny 19. století.⁵⁸

V albu se dochovala ještě jedna, neznámá a nedatovaná Velískova fotografie – momentka ze života. Je na ní zachycen pokuřující Velísek sedící u kulatého stolu s knihou, u jeho nohou leží velký pes. Vše rámuje zelení porostlý plaňkový plot a za ním vesnické stavení. Fotografie mohla být pořízena v rodných Sazovicích někdy na konci 19. století nebo na počátku 20. století.

Není jasné, kdy a při jaké příležitosti se Velískovy fotografie do Weyrova alba dostaly, neboť Emil Weyr zemřel již roku 1894, kdy bylo Velískovi teprve 17 let. Pravděpodobně tam byly vloženy v průběhu prvních dvou desetiletí 20. století.

Obr. 2. Fotografie Františka Velíška⁵⁹

⁵⁸Objemné Weyrovo album v kožené vazbě se dochovalo v Archivu Akademie věd České republiky ve fondu Jednoty českých matematiků a fyziků, kartón č. 78. Dnes obsahuje 134 vizitek (16 je ztraceno), na některých je připsáno věnování Emilu Weyrovi, na jiných jsou jen jména, případně letopočty (1871 až 1886), a 10 fotografií dodaných v období 1910 až 1948. Album s datací 27. října 1876 věnoval Jednotě českých matematiků na slavnostní schůzi konané u příležitosti 50. výročí jejího založení dne 10. listopadu 1912 c. k. dvorní rada Jaroslav Sobička (1849–?), druhý manžel Marie Weyrové, rozené Waniekové. O albu viz [2] a [4].

⁵⁹Fotografie v Archivu Akademie věd České republiky v Praze pořídil a zapůjčil prof. RNDr. Jan Valenta, Ph.D., z Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy, jemuž patří poděkování.

František Kadeřávek, Velískův přítel a kolega, v roce 1939 o jeho podobě a povaze napsal tato milá slova: *Dr. profesor Velísek. Dnešní generaci to už nic neříká. Velísek, profesor matematiky, veliký dobrák a bodrý moravský Slovák, hezký jako kvítko – kudrnatý a veselý! Byl ze Sazovic na Moravě a bydlil v Štěpánské uličce, odkud byla budova techniky dobře vidět. Stačilo jen projít průchodem Štulců, přejít Karláček a už byl ve svém kabinetu, nyní přiděleném p. profesorovi Hodáčovi.⁶⁰ V pokoji měl Velísek dvě postele a bylo vydrženým právem, že na jedné spal on a na druhé »neznámý« slovácký student. Prostě se k Velískovi kdysi jeden – »jen« na den – nastěhoval, než si něco najde, pak tam zůstal a po čase, když si opravdu něco vhodného našel, postoupil »štaci« zase dalšímu. Student, který u Velíska kdysi bydlil, náležel už taky tak trochu k jeho společnosti a některý, aby Velísek na něj nezapomínal, objevoval se i v neděli na parádní večeri u Nedvědu ve Štěpánské ulici proti kostelu. Takhle jeden čas vyhledával Velíska jeden Slovák, M., kterému jsme zkrátka říkali Cápek. Co si dal Velísek, dal si pečlivě i Cápek až po to plzeňské a po tu viržinu! Společnost bavil Dr. Čuřík, nyní profesor vysoké školy báňské v Příbrami, muzikant na slovo vzatý a velmi vtípný muž, tehdy asistent profesora Pánka, který taky žádnou švandu nezkazil. Velísek se vždy jen uculoval a přibafával z viržiny, když se něco povedlo.* ([11], str. 122)

Tragický konec Velískova života

Dne 28. června 1914 srbský student a nacionalista Gavrilo Princip (1894–1918) spáchal v Sarajevu atentát na arcivévodu a následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este (1863–1914). Rakousko-Uhersko dne 23. července 1914 předložilo Srbsku ultimátum, které obsahovalo seznam provokativních, ponižujících a těžko splnitelných požadavků a též přílohu s výsledky rakouského policejního vyšetřování atentátu. Přesto Srbsko požadavky až na jeden, který byl vlastně vměšováním do nezávislého srbského soudnictví, přijalo. Dne 28. července 1918, tj. měsíc po atentátu, však Rakousko-Uhersko vypovědělo Srbsku válku. Začala tak první světová válka, zvaná též Velká válka. Byla válečným konfliktem, který měl globální charakter. Probíhala od 28. července 1914 do 11. listopadu 1918 na bojištích Evropy, Afriky a Asie, na světových mořích a oceánech.

Dne 3. srpna 1914 Velísek narukoval jako záložní důstojník rakousko-uherské armády ke 12. polní rotě 19. domobranického pěšího pluku a odjel na tzv. severní bojiště, tj. na rakousko-ruskou frontu. Jeho pluk byl zařazen do první bojové linie. Dne 27. srpna 1914 František Velísek padl u Krasneho.⁶¹

Velískovým úmrtím Česká technika přišla o třetí profesuru, neboť jeho místo nebylo až do roku 1918 obsazeno. S výukou kurzovních přednášek vypomáhali Karel Rychlík jako asistent, František Čuřík jako suplent a Bohumil Bydžovský (1880–1969) jako honorovaný docent. Na České technice během první světové války vyučovali dva řádní profesori (M. N. Vaněček a F. Nušl) a dva profesori deskriptivní geometrie (B. Procházka a F. Kadeřávek). V tomto čase na škole studovalo kolem šesti stovek posluchačů ve čtyřech specializacích.

⁶⁰František Xaver Hodáč (1883–1943) byl český právník, národohospodář, politik a publicista. Od roku 1922 byl profesorem národohospodářství na ČVUT v Praze. Byl vůdčí osobností hospodářského života v meziválečném Československu. Byl zetěm historika Jaroslava Golla (1846–1929) a otcem slavné české herečky Nataši Gollové (1912–1988).

⁶¹Viz [33].

Poznamenejme, že v prvních dnech po vyhlášení války bylo do armády z České techniky v Praze povoláno osm profesorů, jak dokládá zápis ze zasedání profesorského sboru ze dne 21. září 1914.⁶² Dne 27. října 1914 rektor České techniky zahájil zasedání sboru posmrtnou vzpomínkou na Františka Velíska. V zápisu profesorského sboru je uvedeno *... počátkem září padl na severním bojišti; ... byl věhlasným odborníkem, výtečným učitelem a všem milým kolegou.*⁶³

Velískovu smrt připomněla také Královská česká společnost nauk. Josef Zubatý (1855–1931), hlavní tajemník společnosti, ve Výroční zprávě za rok 1914 napsal: *Na severním bojišti nalezl dne 6. září smrt ve věrných službách válečných matematik dr. František Velísek, profesor české techniky v Praze, mimořádný člen teprv od r. 1912.* ([43], str. 4)

Všimněme si, že jak zpráva rektora České techniky, tak zpráva tajemníka Královské české společnosti nauk udává, že Velísek padl v září roku 1914. Není jasné, kde tento údaj vznikl a proč se v Praze rozšířil.

Velískovo úmrtí si připomněla Jednota českých matematiků a fysiků ve výroční zprávě za správní rok 1913–1914. Stanislav Petíra, ředitel Jednoty, dne 10. ledna 1915 na výroční schůzi uvedl: *Bohužel utrpěl výbor v tomto roce těžkou ztrátu. Milý a všeobecně vážený dlouholetý člen výboru, p. Dr. František Velísek, profesor c. k. české vysoké školy technické v Praze, opustil nás navždy, obětovav nadějný život svůj na poli válečném. Ztrátu tuto pocítuje nejen Jednota, nýbrž i vědecký život náš a ústav, na němž blahodárně působil. O jeho příchylnosti a lásce k naší Jednotě podává zřejmý důkaz jeho ustanovení, podle něhož odkázal Jednotě svou bohatou knihovnu. Všichni, kdož tohoto šlechetného muže měli příležitost poznati, zejména arcit členové výboru, zachovají mu povždy vděčnou vzpomínku. Byl zástupcem výboru v mathematické sekci vědecké rady; po prázdninách byl touto funkcí pověřen p. prof. Boh. Bydžovským, docent české university a čes. vys. školy technické.*⁶⁴

Nepodařilo se zjistit, zda Velísek před odchodem do války sepsal svoji poslední vůli, v níž odkázal Jednotě své knihy. Z výroční zprávy Jednoty za správní rok 1914–1915 vyplývá, že Velískovy knihy byly do spolkové knihovny přeneseny, nebyly však zatím katalogizovány.⁶⁵ V průběhu roku 1916 byly knihy z Velískovy pozůstalosti zařazeny do knihovny Jednoty, a tak byly dány k dispozici všem členům Jednoty. Soupis knih je uveden ve zprávě o přírůstcích knihovny za správní rok 1915–1916. Velískovy knihy jsou označeny symbolem †; jedná se o osm desítek německých, francouzských a českých knih

⁶²V zápisu ze zasedání profesorského sboru je uvedeno, že do armády byli odvedeni profesori Karel Novák (1867–1941), Jan Kolář (1868–1958), Dr. Josef Burian (1873–1942), Dr. František Velísek, Antonín Vyhřídál (1877–1951), Dr. Emanuel Thóma (1871–1961), Dr. Břetislav Tolman (1873–1937) a Dr. Emil Svoboda (1878–1948), dále 3 adjunkti, 2 konstruktéři, 22 asistentů, 3 demonstrátoři, 1 dílenský mistr, 6 podúředníků a 29 sluhů. Pro účely vojenské nemocnice byly zabrány dvě školní budovy (hlavní budova na Karlově náměstí a budova na Zderaze). Profesorský sbor musel urychleně řešit, jak, kde a kým zajistit výuku. Viz [48], *zápis ze zasedání dne 21. září 1914*, bod č. 1. Technika opětovně intervenovala za propuštění svých profesorů z armádních služeb. Úspěla až roku 1917 (až na případ E. Svobody), všech zbývajících sedm povolovaných profesorů první světovou válku šťastně přežilo. Viz [10], str. 358.

⁶³Viz [48], *zápis ze zasedání ze dne 27. října 1914*. Informace o úmrtí je uvedena i v [21], str. 4.

⁶⁴Viz [39], *Zpráva ředitelova*, str. 3–8, citát je ze str. 3. Viz též řeč Čenka Strouhala, předsedy Jednoty, na 5. výborové schůzi Jednoty konané dne 4. listopadu 1914 in [25]. Již na této schůzi byl oznámen Velískův knižní odkaz.

⁶⁵Viz [40], *Zpráva ředitelova*, str. 3–5, a *Zpráva knihovní*, str. 18. Viz též [25].

z matematiky, geometrie, fyziky a několik čísel technických časopisů, jedno pojednání anglické a jedno holandské. Vesměs šlo o moderní monografie vydané od konce 60. let 19. století až do roku 1914, které dokazují Velískův zájem o matematiku, přírodní i technické vědy.⁶⁶

Legenda o Velískově smrti a zmatky kolem data úmrtí

V roce 1922 Karel Rychlík, bývalý Velískův asistent na České technice v Praze, v Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky uveřejnil krátkou zprávu [28], v níž stručně připomněl Velískovy životní osudy a odborné dílo. V úvodu napsal: *Hned na počátku světové války, dle úřední zprávy dne 28. srpna 1914, padl u Krasného (50 km vých. od Lvova) profesor matematiky na české technice v Praze dr. František Velísek. Skon jeho zahalen rouškou nejrůznějších pověstí. Nyní však, když i nejposlednější z těch, kteří upadli do zajetí, vrátili se do svých domovů, možno jeho smrt pokládati s největší pravděpodobností za jistou.* ([28], str. 247)

Jaké pověsti měl K. Rychlík na mysli a jak se k němu dostaly, není z jeho vyjádření jasné. Mohlo se jednat například o spekulace o tom, že Velísek nepadl, ale dostal se do ruského zajetí, kde byl zastřelen nebo uvězněn. Je však zřejmé, že Rychlík uvedl chybné datum Velískovy smrti. Stejně datum uvedli i František Balada (1902–1961), Karel Koutský (1897–1964) a Jar. Rádl v krátké zmínce o Velískovi uveřejněné v roce 1953 v časopise Matematika ve škole.⁶⁷ Rychlík ke svému nekrologu připojil též seznam Velískových publikací, v němž je však řada chyb.

V roce 1977 Karel Drábek (1918–1991) v článku [7] věnovaném historii výuky matematiky a deskriptivní geometrie na Stavební fakultě ČVUT napsal: *Po prof. Ed. Weyrovi byl 15. listopadu 1909 jmenován mimořádným profesorem PhDr. František Velísek (nar. 12. září 1877 v Sazovicích na Moravě), který se habilitoval 11. října 1909. Prof. Velísek byl mobilizován jako důstojník rakousko-uherské armády a údajně padl v září 1914 na ruské frontě. Podle zjištění prof. Kadeřávka potvrzeného očitým svědkem byl zastřelen pro odmítnutí rozkazu velet při popravě civilních osob.* ([7], str. 12)

Nepatrně poodkryl „roušku pověstí a spekulací“. Nebylo však jasné, kdo byl oním očitým svědkem popisované události, jak a kde se stala, kdo o popravě rozhodl atd. Je však zřejmé, že Drábekův text obsahuje nejméně dvě chyby, které jeho zprávu činí méně důvěryhodnou. Za prvé Velísek nebyl nástupcem Eduarda Weyra, ale Augustina Pánka, za druhé nepadl v září roku 1914, ale již v srpnu. Pořadí nástupnictví na matematické stolice na České technice v Praze bylo všeobecně známé, datum Velískovy smrti bylo již od roku 1922, tj. od Rychlíkova článku, též známé.

V roce 1979 K. Drábek v článku [8] svůj zdroj informace o Velískově smrti upřesnil, když napsal: *V roce 1914 byl [Velísek] mobilizován jako záložní důstojník rakousko-uherské armády a úředně padl již v září 1914 na haličské frontě. Podle zjištění prof. Kadeřávka (viz jeho článek ve studentském časopis Technik, který vycházel až do zavření českých vysokých škol) byl zastřelen pro odmítnutí rozkazu velet při popravě civilních osob.* ([8], str. 37)

⁶⁶Viz [41], *Zpráva knihovny*, str. 14–15. Seznam přírůstků knihovny Jednoty českých matematiků a fyziků za rok 1915–1916 je uveden na str. 50–70.

⁶⁷Viz [1]. Stejně chybné datum je uvedeno i v [3], str. 439, a v heslu František Velísek uveřejněném v databázi [29].

Doplňme pro úplnost, že v tomto článku K. Drábek opět uvedl chybný měsíc Velískovy smrti, ale správně napsal, že Velísek byl Pánkovým nástupcem na pražské technice.

Co tedy bylo uvedeno v Kadeřávkově článku z roku 1939? Jak již víme, F. Kadeřávek napsal krátkou vzpomínku na Velíska, v níž popsal různé veselé společně strávené chvíle. Zakončil ji takto: *Pak přišel rok 1914. Mým milým národům! Válka! Tehdy se Velísek rozplakal! Se mnou je konec, já to vím, ale co naši! Prosím Tě, obstaráš mi poslední vůli! Těšil jsem ho, ale marně. Narukoval jako důstojník v rezervě. Psal ze Lvova: Jdu do toho a zůstanu tam, já to vím. Pak přišla zpráva na rektorát, že profesor Velísek padl... V září před dvacetipěti lety. Nepadl! Byl zastřelen! Ve vojsku nikdo neznal rusínsky a každý Slovan v Rakousku byl velezrádce a špion. Báby pásly bílé ovce na stráni a někdo moudrý přišel na to, že prý tím naznačují Rusům posice a množství rakouských vojsk. Báby chytily, – chlapy měly na vojně – postavili před soud a odsoudili k smrti pro velezradu! Exekuci měl provést s četou Velísek. Vzepřel se a prohlásil, že přišel bojovat a nepřišel střílet nevinné, bezbranné ženy! Měl pravdu a poslali ho za to s milými Rusínkami na onen, lepší svět. Zbyli po něm staří rodičové a sestra. Maminka jezdívala za ním do Prahy na poutě s typickým ranečkem na zádech, nestyděl se nikdy za ni, vodíval ji po kostelích, chlubil se s ní známým. Nezapíral ani svůj původ, ani nezapřel své češství a své slovanství i v nejtěžší zkoušce života. Odešel v 37 letech.* ([11], str. 123)⁶⁸

F. Kadeřávek neuvedl žádné očitě svědky popsané události a ani nepopsal, jak se k němu informace dostala a navíc zopakoval špatný měsíc Velískovy smrti. Vylíčená událost se z řady důvodů nezdá příliš věrohodná, byť k popravám v rakousko-uherské armádě docházelo, většinou však za špionáž, dezerci či odmítnutí splnění rozkazu v boji. V jedné informaci se však F. Kadeřávek jistě zmýlil, neboť Velískova maminka zemřela již v roce 1911, a tudíž se smrti svého syna nedožila.

Podíváme-li se do Velískovy osobní vojenské složky, najdeme jasnou, přesnou a stručnou zprávu o jeho úmrtí: *Poručík dr. František Velísek (v civilu mimořádný profesor české techniky) od 12. feldkompanie (setniny) 19. domobraneckého pluku padl 27. srpna 1914 v bitvě u Krasneho mezi Zloczówema⁶⁹ a Lvovem v Haliči, jeho mrtvola při ústupu padla do rukou nepřítele a byl od nepřítele pochován. Svědky jeho smrti byli J. Huettner, šikovatel, střelec pluku č. 5, IV. náhradní setniny, a nadporučík Schiller.* (Viz [33].)

Není tedy jasné, kde a kdy byl Velísek pochován. Jeho úmrtí bylo oficiálně zapsáno Duchovní správou vojenského velitelství v Praze do úmrtní knihy Domobraneckého okresního velitelství v Kroměříži (svazek VII, zápis č. 215) dne 1. září 1919.⁷⁰ Ze zápisu mimo jiné vyplývá, že František Velísek byl svobodný. Poznamenejme na okraj, že Krasno leží na řece Holohirka (dnes Ukrajina, okres Busk) a bylo důležitým železničním uzlem, o který se v první světové válce v roce 1914 a zejména pak v roce 1915 sváděly zuřivé boje.

⁶⁸Článek je podepsán jen titulem s iniciálou ve tvaru Dr. F. K.

⁶⁹Jedná se o město Zoločiv (ukrajinsky *Золочів*, polsky *Zloczów*), které leží ve Lvovské oblasti na západní Ukrajině asi 60 km východně od Lvova.

⁷⁰Viz [33]. Viz též internetově dostupná kartotéka padlých 1. světové války http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/V/Ve%20-%20Vel/ipage00442.htm [cit. 9. 7. 2019].

Zápis ve vojenských zprávách je úředně strohý a méně působivý než informace o Velískově odporu vraždit civilní obyvatelstvo, které zmínili Kadeřávek a Drábek. Dnes již lze jen spekulovat, jak to ve skutečnosti bylo, případně kdy, jak a proč legenda o Velískově statečné smrti vznikla a zda má nějaké pravdivé jádro. Nejnověji byla legenda včetně chybného data Velískova úmrtí připomenuta v knihách [9], str. 232, a [5], str. 46, a kapitole [6], str. 131, neboť legendy mají dlouhý život a lidé jim raději a více věří než suchým úředním zprávám. Vzhledem k pečlivé a přesné úřední dokumentaci událostí, které nastaly zejména v prvních letech války v rakousko-uherské armádě, není oprávněný důvod úřednímu záznamu nevěřit.

Závěr

Zdůrazněme na závěr, že František Velísek byl jediným českým vysokoškolským profesorem matematiky, který byl nasazen v první světové válce v první bojové linii. Padl v nedožitých 37 letech. Je zajímavé, že rakousko-uherská armáda obvykle nepovolávala a neposílala vysokoškolské profesory matematiky do přímých bojových linií, neboť si uvědomovala jejich důležitost v časech míru i války. Pokud již odbrželi povolávací rozkaz, směřovaly jejich cesty nejčastěji do vojenských kadetek, do meteorologické služby, do šifrovacích oddělení, k vojenské policii nebo do týlových štábů.

Poděkování. Článek byl podpořen grantem GA ČR registrační číslo 18-00449S.

L i t e r a t u r a

- [1] BALADA, F., KOUTSKÝ, K., RÁDL, J.: *Kalendář českých matematiků*. Matematika ve škole 3 (1952/1953), č. 8, vnitřní obálka.
- [2] BEČVÁŘ, J., a kol.: *Eduard Weyr (1852–1903)*. Dějiny matematiky, svazek 2. Prometheus, Praha, 1995.
- [3] BEČVÁŘ, J., BEČVÁŘOVÁ, M.: *Matematika v období 1850 až 1918*. In: I. Kraus a kol.: *Věda v českých zemích. Dějiny fyziky, geografie, geologie, chemie a matematiky*, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2019, 427–465.
- [4] BEČVÁŘ, J., BEČVÁŘOVÁ, M., ŠKODA, J.: *Emil Weyr a jeho pobyt v Itálii v roce 1870/71*. Dějiny matematiky, svazek 28. Nakladatelství ČVUT v Praze, Praha, 2006.
- [5] BEČVÁŘOVÁ, M.: *Česká matematická komunita v letech 1848–1918*. Dějiny matematiky, svazek 34. MatfyzPress, Praha, 2008.
- [6] BEČVÁŘOVÁ, M.: *Prague universities as an example of the university in Austro-Hungarian Empire: Mathematicians and their activities*. In: G.P. Brizzi, E. Signori (eds.): *Minerva armata. Le università e la Grande guerra*, CLUEB Casa editrice, Bologna, 2017, 127–139.
- [7] DRÁBEK, K.: *125 let katedry matematiky a deskriptivní geometrie stavební fakulty ČVUT v Praze*. In: B. Budínský (ed.): *125 let katedry matematiky a deskriptivní geometrie stavební fakulty ČVUT v Praze, její historie a současnost*, ČVUT, Praha, 1977, 8–21.
- [8] DRÁBEK, K.: *125 let katedry matematiky a deskriptivní geometrie stavební fakulty ČVUT*. Dějiny věd a techniky 12 (1979), č. 1, 33–45.
- [9] HYKŠOVÁ, M.: *Karel Rychlík (1885–1968)*. Dějiny matematiky, svazek 22. Prometheus, Praha, 2003.

- [10] JÍLEK, F., LOMIČ, V., HORSKÁ, P.: *Dějiny ČVUT*. ČVUT, Praha, svazek 1, část 2, 1978.
- [11] KADEŘÁVEK, F.: *Vzpomínáme 1914 až 1918*. Technik. Časopis akademické obce Českého vysokého učení technického v Praze 8 (1938–1939), č. 7, 122–123.
- [12] Katalog mimořádných posluchačů Filozofické fakulty Německé univerzity v Praze, školní rok 1900/1901. Archiv Univerzity Karlovy.
- [13] Katalogy posluchačů Filozofické fakulty České univerzity v Praze, zimní semestr 1899/1900 až letní semestr 1900/1901. Archiv Univerzity Karlovy.
- [14] Katalogy posluchačů Filozofické fakulty České univerzity v Praze, zimní semestr 1902/1903 až letní semestr 1903/1904. Archiv Univerzity Karlovy.
- [15] KUČERA, B., PANÝREK, D., SLAVÍK, FR. (red.): *Věstník IV. sjezdu českých přírodopytcův a lékařů v Praze, konaný 6.–10. června 1908*. Praha, 1908.
- [16] Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II. (1900–1908), č. 808, Archiv Univerzity Karlovy.
- [17] NOVÁK, B. (ed.): *Life and Work of Vojtěch Jarník*. Prometheus, Praha, 1999.
- [18] PANÝREK, D., SLAVÍK, FR. (red.): *Věstník V. sjezdu českých přírodopytcův a lékařů v Praze, od 29. května do 3. června 1914*. Praha, 1914.
- [19] Posudek disertační práce F. Velíska. Fond Posudky disertačních prací obhájovaných na Filozofické fakultě, c. k. české Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, Archiv Univerzity Karlovy.
- [20] Programm cís. král. české vysoké školy technické v Praze na studijní rok 1910–1911. Praha, 1910.
- [21] Programm cís. král. české vysoké školy technické v Praze na studijní rok 1915–1916. Praha, 1915.
- [22] Protokol o přísných zkouškách k dosažení hodnosti doktora na filosofické fakultě c. k. české university v Praze, řízení č. 333. Archiv Univerzity Karlovy.
- [23] Protokoly se schůzí výborových Jednoty 15. 11. 1895 – 24. 2. 1902. Fond Jednota českých matematiků a fyziků, Archiv Akademie věd České republiky v Praze.
- [24] Protokoly výborových schůzí (11. 4. 1902 až 7. 12. 1909), kartón č. 1. Fond Jednota českých matematiků a fyziků, Archiv Akademie věd České republiky v Praze.
- [25] Protokoly výborových schůzí (8. 12. 1909 až 24. 6. 1922), kartón č. 2. Fond Jednota českých matematiků a fyziků, Archiv Akademie věd České republiky v Praze.
- [26] PT.: *Zprávy z výboru Jednoty českých matematiků*. Časopis pěst. math. fys. 35 (1906), 247–248.
- [27] PT.: *Zprávy z výboru Jednoty českých matematiků a fyziků*. Časopis pěst. math. fys. 42 (1913), 206–208.
- [28] RYCHLÍK, K.: †*Ph. Dr. František Velísek*. Časopis pěst. mat. fys. 51 (1922), 247–248.
- [29] ŠIŠMA, P.: *František Velísek*, heslo, In: Významní matematici v českých zemích. Dostupné z: <http://web.math.muni.cz/biografie/index.html> [cit. 15. 7. 2019].
- [30] VELÍSEK, V.: *Přiliv a odliv*. 1904, 106 rukopisných stran, disertační práce č. 333, fond Disertační práce Filozofické fakulty, Archiv Univerzity Karlovy.
- [31] Věstník české Královské společnosti nauk. Třída matematicko-přírodovědecká, Praha, 1913.

- [32] Věstník české Královské společnosti nauk. Třída matematicko-přírodovědecká, Praha, 1914.
- [33] Vojenská složka Františka Velíska. Vojenský ústřední archiv v Praze.
- [34] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků za správní rok 1899–1900 přednesená ve valné schůzi dne 5. prosince 1900. Jednota českých matematiků, Praha, 1900.
- [35] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků za správní rok 1901–1902 přednesená ve valné schůzi dne 3. prosince 1902. Jednota českých matematiků, Praha, 1902.
- [36] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků za správní rok 1902–1903 přednesená ve valné schůzi dne 5. prosince 1903. Jednota českých matematiků, Praha, 1903.
- [37] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků za správní rok 1903–1904 přednesená ve valné schůzi dne 7. prosince 1904. Jednota českých matematiků, Praha, 1904.
- [38] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků za správní rok 1909–1910 přednesená ve valné schůzi dne 11. prosince 1910. Jednota českých matematiků, Praha, 1910.
- [39] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků a fysiků za správní rok 1913–1914 přednesená ve valné schůzi dne 10. ledna 1915. Jednota českých matematiků, Praha, 1914.
- [40] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků a fysiků za správní rok 1914–1915 přednesená ve valné schůzi dne 8. prosince 1915. Jednota českých matematiků a fysiků, Praha, 1916.
- [41] Výroční zpráva Jednoty českých matematiků a fysiků za správní rok 1915–1916. Jednota českých matematiků a fysiků, Praha, 1916.
- [42] Výroční zpráva Královské české společnosti nauk za rok 1911. Královská česká společnost nauk, Praha, 1912.
- [43] Výroční zpráva Královské české společnosti nauk za rok 1914. Královská česká společnost nauk, Praha, 1915.
- [44] XV. výroční zpráva cís. král. českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti za školní rok 1898–1899. Uherské Hradiště, 1899.
- [45] XVI. výroční zpráva cís. král. českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti za školní rok 1899–1900. Uherské Hradiště, 1900.
- [46] Zápisy ze zasedání profesorského sboru c. k. české vysoké školy technické v Praze. Fond Protokoly ze zasedání profesorského sboru ČVŠT – Rektorát, kartón č. 4, Archiv Českého vysokého učení technického v Praze.
- [47] Zápisy ze zasedání profesorského sboru c. k. české vysoké školy technické v Praze. Fond Protokoly ze zasedání profesorského sboru ČVŠT – Rektorát, kartón č. 5, Archiv Českého vysokého učení technického v Praze.
- [48] Zápisy ze zasedání profesorského sboru c. k. české vysoké školy technické v Praze. Fond Protokoly ze zasedání profesorského sboru ČVŠT – Rektorát, kartón č. 6, Archiv Českého vysokého učení technického v Praze.
- [49] Zkoušky učitelské způsobilosti – Česká zkušební komise. Fond ZKG, Archiv Univerzity Karlovy.
- [50] –: *Dr. František Velísek*. Náš domov 38 (1929), č. 10, ze dne 1. října 1929, 1. Dostupné z: <http://www.jirikalab.estranky.cz/clanky/osobnosti=regionu/frantisek-velisek-matematik.html> [cit. 12. 6. 2019].
- [51] –: *Zprávy z výboru Jednoty českých matematiků*. Časopis pěst. math. fys. 36 (1907), 166–168.